

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

САРКИЗОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалби № 37981/06, № 38022/06, № 39122/06 и № 44278/06)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

17 април 2012 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

24/09/2012 г.

Това решение е окончателно при условията, посочени в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, но може да претърпи редакционни промени.

По делото на Саркизов и други срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Четвърто отделение), заседаващ като Отделение в състав:

Лех Гарлицки (Lech Garlicki), *председател*,
Давид Тор Бьоргвинсон (David Thór Björgvinsson),
Пейви Хирвеле (Päivi Hirvelä),
Георге Николау (George Nicolaou),
Леди Бианку (Ledi Bianku),
Здравка Калайджиева,
Небойша Вушинич (Nebojša Vučinić), *съдии*,

и Лорънс Ърли, *секретар на Отделението*,

след проведено закрито заседание на 27 март 2012 г.,

се произнесе със следното съдебно решение, постановено на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по четири жалби (№ 37981/06, № 38022/06, № 39122/06 и № 44278/06) срещу Република България, подадени съответно на 5 септември 2006 г., 31 август 2006 г., 18 септември 2006 г. и 12 септември 2006 г. пред Съда на основание на чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от четирима български граждани – г-н Димитър Александров Саркизов, г-н Васил Петров Василев, г-н Димитър Петков Петков и г-н Кирил Димитров Маринков („жалбоподателите“).

2. Жалбоподателите са представлявани от г-н В. Стоянов – адвокат, практикуващ в град Пазарджик. Българското правителство („правителството“) е представлявано от своя агент, г-жа Р. Николова от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателите твърдят по-специално, че тяхното осъждане е основано в решаваща степен на анонимни свидетелски показания, както и че тяхното право на защита е неприемливо ограничено в нарушение на чл. 6, ал. 1 и ал. 3, б. „г“ от Конвенцията. Вторият и четвъртият жалбоподатели твърдят също така, че забраната за пътуване, наложена им след освобождаването им от затвора, е неоснователна и че те не са разполагали с ефикасни вътрешноправни средства за защита в това отношение, в нарушение на чл. 8 и чл. 13 от Конвенцията и чл. 2, ал. 2 и 3 от Протокол № 4 към Конвенцията.

4. С решение от 1 юни 2010 г. Съдът решава да обедини жалбите, изпраща уведомление за гореспоменатите оплаквания до правителството и обявява останалата част от жалбите за недопустими. На основание на чл. 29, ал. 1 от Конвенцията той решава да се

произнесе едновременно по допустимостта и основателността на жалбите, за които е изпратил уведомление. След реорганизацията на отделенията на Съда от 1 февруари 2011 г., делото по-късно е препратено на Пето отделение на Съда.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

1. Жалбоподателите са родени съответно през 1973, 1974, 1978 и 1967 г. Първият, вторият и третият жалбоподатели живеят в Пазарджик, а четвъртият жалбоподател живее в Лозен.

A. Наказателно производство срещу жалбоподателите

1. Предварително производство

6. На 12 октомври 2004 г. срещу жалбоподателите е образувано предварително производство за сводничество.

7. В периода от 13 до 18 октомври 2004 г. свидетелите г-н Ж. М., г-н Н. П., г-жа Р. М. и г-жа Д. М. са разпитани пред съдия. Нито жалбоподателите, нито адвокатите им са участвали при разпита.

8. Г-н Ж. М. заявява, че четвъртият жалбоподател му дължал пари и затова през месец март 2004 г. вместо плащане му предложил сексуалните услуги на една от проститутките, контролирани от него. Г-н Ж. М. приел. По-късно четвъртият жалбоподател му предложил да му „продаде” същата жена за 2 000 евро (EUR).

9. Г-н Н. П. заявява, че през юли 2004 г. той видял две жени, застанали на главния път, спрял колата си и ги попитал кой е шефът им. Те отговорили, че това е четвъртият жалбоподател. Тогава г-н Н. П. позвънил на четвъртият жалбоподател, който бил негов познат, и четвъртият жалбоподател потвърдил, че жените работят за него.

10. Г-жа Р. М. заявява, че в началото на 2003 г. четвъртият жалбоподател ѝ предложил да работи за него като проститутка. Тя приела и четвъртият жалбоподател ѝ купил дрехи и автобусен билет до Франция. Там я посрещнала жена на име И., която ѝ намерила хотел. Г-жа Р. М. била инструктирана да дава парите, които спечели, на г-жа И., която да ги изпраща на първия, втория и четвъртият жалбоподатели посредством дружества, предоставящи услуги за парични преводи. След известно време четвъртият жалбоподател изпратил г-жа Р. М. в Белгия, където тя срещнала втория жалбоподател. По-късно г-жа Р. М. се върнала в България и продължила да проституира по главните

пътища. Един ден през юли 2004 г. друг сводник спрял с колата си и ѝ предложил да работи за него. Тя му казала, че работи за четвъртия жалбоподател и му дала телефонния му номер. Той позвънил на четвъртия жалбоподател и след това си тръгнал.

11. Г-жа Д. М. заявява, че през февруари 2004 г. с нея влезли в контакт третия и четвъртия жалбоподатели, които ѝ предложили да работи за тях като проститутка. Тя отказала.

12. На неуточнена дата Пазарджишката районна прокуратура решава, че самоличността на други трима свидетели трябва да се запази в тайна.

13. На 21 октомври 2004 г. свидетели с идентификационни номера 15 и 16 са разпитани пред съдия. Преди разпитите съдията проверява самоличността на двамата свидетели.

14. Свидетел № 15 посочва, че тя е излизала в миналото с третия жалбоподател. Според твърденията ѝ, през февруари 2004 г., докато тя все още била непълнолетна, третият жалбоподател я завел в хотел в град П., където я оставил в една стая с непознат мъж. Тогава мъжът ѝ казал, че е платил на третия жалбоподател, за да прави секс с нея. Тя прекарала около час с него. На следващия ден свидетел № 15 се срещала с третия жалбоподател, който я представил на четвъртия жалбоподател и на една жена на име Д. Третият и четвъртият жалбоподатели предложили на свидетел № 15 и на г-жа Д. да работят за тях като проститутки. Свидетел № 15 приела. След това на няколко пъти от февруари до април 2004 г. свидетел № 15 била изпращана от третия или от четвъртия жалбоподател да се среща с техни клиенти в различни градове в България. През април 2004 г. свидетел № 15 информирала третия и четвъртия жалбоподатели, че вече не желае да работи за тях.

15. Свидетел № 16 посочва, че през февруари 2004 г. тя вече се е занимавала с проституция, когато четвъртият жалбоподател се свързал с нея и ѝ предложил да работи за него. Тя се съгласила и първият, вторият и четвъртият жалбоподатели уредили тя да пътува до Дания, Франция и други държави, за да проституира. Тя им изпращала пари, използвайки услугите на дружества за парични преводи или на трети лица. След известно време тя им казала, че не желае повече да работи за тях.

16. Непосредствено след разпитите протоколите с показанията на свидетелите са представени на жалбоподателите и техните адвокати, като им се дава възможност да задават въпроси. Жалбоподателите и техните адвокати посочват в писмена форма, че са се запознали с протоколите и нямат въпроси, които да поставят на анонимните свидетели.

17. На 27 октомври 2004 г. свидетел с идентификационен № 17 е разпитана пред съдия, който проверява нейната самоличност. Първият,

вторият и четвъртият жалбоподатели и адвокатите на втория и четвъртия жалбоподатели участват в разпита, но самоличността на свидетеля е защитена. Третият жалбоподател и неговият адвокат, както и адвокатът на първия жалбоподател отсъстват, въпреки че са редовно призовани. Свидетел № 17 посочва, че през лятото на 2003 г. приела да работи като проститутка за първия, втория и четвъртия жалбоподатели. Те ѝ уредили пътуване и престой в Дания, Норвегия и Франция, а тя изпращала пари на физически лица, посочени от тях. След известно време тя информирала четвъртия жалбоподател, че вече не желае да работи за него.

18. Районният съд приканва жалбоподателите и техните адвокати да задават въпроси на свидетел № 17. Първият, вторият и четвъртият жалбоподатели изрично посочват в писмена форма, че нямат въпроси.

19. На 4 ноември 2004 г. районният съд нарежда на три банки да предоставят информация на прокуратурата и полицейските органи относно международни парични преводи, наредени или получени от определени лица, които са заподозрени, че участват в сводническата дейност на жалбоподателите. На 24 ноември 2004 г. районният прокурор издава подобна заповед по отношение на други две банки.

20. На неизвестна дата жалбоподателите са обвинени, че са склонявали към проституция и са сводничели, или са транспортирали, лично или в съучастие един с друг, трите анонимни свидетели и други жени.

21. Жалбоподателите също така явно са обект на използване на специални разузнавателни средства за неизвестен период от време.

2. Съдебна фаза

22. На 22 април 2005 г. районната прокуратура внася обвинителен акт срещу жалбоподателите. На неизвестна дата районният съд решава делото да се гледа при закрити врата.

23. На 5 юли 2005 г. районният съд провежда съдебно заседание по делото. Анонимните свидетели, както и девет други свидетели не се явяват. Съдът отлага делото заради нередовното призоваване на свидетели.

24. Следващото съдебно заседание се провежда на 21 септември 2005 г. Свидетел № 15 присъства, но другите двама анонимни свидетели и десет други свидетели не се явяват. Районният съд отлага делото заради нередовното призоваване на свидетели.

25. На 4 ноември 2005 г. районният съд провежда ново съдебно заседание. Анонимните свидетели и единадесет други свидетели не се явяват. Прокуратурата представя писмени показания на двама от анонимните свидетели, че им е известно наказателното производство и не желаят да присъстват на съдебното заседание. Адвокатите на жалбоподателите искат анонимните свидетели да бъдат намерени и

разпитани. Районният съд приема, че анонимните свидетели са жертви на престъпленията, в извършването на които са обвинени жалбоподателите, и следователно са свободни да решат дали желаят да присъстват на съдебното заседание. Той разпитва седем свидетели, които заявяват, че не знаят или не си спомнят нищо за случая. Въпреки това двама от свидетелите, г-н А. Д. и г-н И. С., признават, че са получавали международни парични преводи, а г-н А. Д. уточнява, че по този начин той е направил услуга на четвъртия жалбоподател, който не е имал лична карта. Прокурорът прави искане протоколите от показанията на свидетелите пред следователя да бъдат прочетени в съда. Жалбоподателите обаче не дават съгласието си и районният съд отхвърля това искане.

26. Следващото съдебно заседание се провежда на 20 декември 2005 г. Анонимните свидетели и няколко други свидетели отново отсъстват. Прокуратурата представя полицейски доклад, удостоверяващ факта, че един от анонимните свидетели е в чужбина. Районният съд разпорежда анонимните свидетели и другите отсъстващи свидетели да бъдат намерени и доведени пред съда. Освен това той разпитва четирима свидетели, включително Р. М. След това той прочита показанията на Р. М., дадени пред съдия в досъдебната фаза (вж. параграф 10 по-горе), установявайки, че има разминаване в изявленията ѝ. Друг свидетел, г-жа Ц. В., заявява, че през октомври 2004 г. четвъртият жалбоподател ѝ предложил да работи за него като проститутка, но тя отказала.

27. Следващото заседание се провежда на 20 февруари 2006 г. Районният съд изслушва един свидетел и допуска доказателствата, получени от използването на специални разузнавателни средства. Анонимните свидетели и няколко други свидетели за пореден път не се явяват. Прокуратурата посочва, че двама от анонимните свидетели са в чужбина, а третият не може да бъде открит. Адвокатите на жалбоподателите настояват анонимните свидетели да бъдат намерени и разпитани, и твърдят, че запазването в тайна на самоличността им не е оправдано, тъй като на жалбоподателите е известна самоличността на тези свидетели. Районният съд отново нарежда анонимните свидетели и другите неявили се свидетели да бъдат намерени и доведени пред съда.

28. Още едно съдебно заседание се провежда на 28 март 2006 г. Анонимните свидетели и няколко други свидетели не се явяват. Представен е полицейски доклад, според който двама от анонимните свидетели са напуснали страната, а третият не е открит. Адвокатите на жалбоподателите настояват анонимните свидетели да бъдат намерени и разпитани, и изразяват съмнения относно усилията на органите на прокуратурата да гарантират тяхното присъствие по делото. Те освен това искат отмяна на мерките за защита на свидетелите, като посочват, че на жалбоподателите вече им е известна тяхната самоличност.

Районният съд постановява, че причините за защита на анонимните свидетели все още са налице. Отбелязвайки, че анонимните свидетели са в чужбина, съдът прочита показанията им, дадени в досъдебната фаза, и ги приема. Съдът прави същото с показанията на г-н Ж. М. (вж. параграф 8 по-горе), който се явява, но заявява, че не си спомня нищо по случая, както и с показанията на трима други свидетели, които са разпитани пред съдия в досъдебната фаза, включително г-н Н. П. и г-жа Д. М. (вж. параграфи 9 и 11 по-горе), които не могат да бъдат намерени и призовани. Районният съд също така прочита и допуска редица документи, като например доклади за международни парични преводи, полицейски доклади, както и информацията, получена чрез използването на специални разузнавателни средства по отношение на жалбоподателите. Адвокатите на жалбоподателите безуспешно правят искане за отвод на съдебния състав.

29. С решение от 28 март 2006 г. Районният съд осъжда жалбоподателите, лично или в съучастие един с друг, че са склонили или са извършили опит за склоняване към проституция, сводничили са или са транспортирали трите анонимни свидетели и свидетелите г-жа Р. М., г-жа Д. М. и г-жа Ц. В. Г-н Саркизов е осъден на три години лишаване от свобода и глоба, г-н Василев – на три години лишаване от свобода и глоба, г-н Петков – на три години и два месеца лишаване от свобода и глоба, и г-н Маринков – на пет години лишаване от свобода и глоба. Районният съд постановява, че изявленията на жертвите, включително тези на анонимните свидетели, са потвърдени от други доказателства по делото, като други свидетелски показания, доклади за международни парични преводи, доклади от органите за граничен контрол, както и от информацията, получена чрез използване на специални разузнавателни средства по отношение на жалбоподателите.

30. След обжалване от страна на жалбоподателите, на 4 юли 2006 г. Пазарджишкият окръжен съд провежда съдебно заседание. Той отхвърля искането на жалбоподателите да бъдат разпитани анонимните свидетели, като приема, че това не е необходимо.

31. С решение от 17 юли 2006 г. окръжният съд потвърждава присъдата от 28 март 2006 г. Той потвърждава изцяло констатациите и заключенията на районния съд.

32. Съдебното решение от 17 юли 2006 г. не е предмет на обжалване за законосъобразност и влиза в сила.

33. На неизвестна дата жалбоподателите искат възобновяване на наказателното производство. С решение от 30 май 2007 г. Върховният касационен съд отхвърля молбата. Той постановява, че не са налице процесуални нарушения при разпита на анонимните свидетели в досъдебната фаза и че жалбоподателите са запознати с документите за разпит, и изрично са посочили, че нямат въпроси към тези свидетели.

По-нататък съдът подчертава, че показанията на анонимните свидетели не са единственото или решаващото доказателство за осъждането на жалбоподателите, а се потвърждават от множество други доказателства.

Б. Последващо ограничаване на правото на втория и четвъртия жалбоподатели да напускат страната

1. Вторият жалбоподател

34. Вторият жалбоподател е освободен условно от затвора на 26 април 2007 г. с шестмесечен изпитателен срок, който изтича, както изглежда, през октомври 2007 г.

35. На 4 юни 2007 г. Областната дирекция на полицията в Пазарджик му налага забрана да напуска страната до неговата реабилитация (вж. параграф 46 по-долу). Той обжалва заповедта, като твърди, че не разполага с работа в България, че забраната не допринася за социалната му реинтеграция и е прекомерна и ненужна. С окончателно решение от 28 януари 2008 г. Върховният административен съд отхвърля жалбата. Съдът постановява, че забраната е наложена в съответствие със закона, на основание на присъдата на втория жалбоподател за престъпление от общ характер, и че *ratio legis* (смисълът на закона) зад забраната е да се предотврати криминално активните лица да пътуват в чужбина, докато не е доказано, че са се поправили.

2. Четвъртия жалбоподател

36. На неизвестна дата четвъртият жалбоподател е освободен от затвора.

37. На 7 април 2008 г. Областната дирекция на полицията в Пазарджик му налага забрана да напуска страната до неговата реабилитация. Той обжалва заповедта, като твърди, че е излежал присъдата си, не са налице висящи наказателни производства срещу него, работата му като футболен мениджър изисква чести пътувания в чужбина и трябва да придружи сина си за медицинско лечение в чужбина. С окончателно решение от 18 декември 2008 г. Върховният административен съд отхвърля жалбата, като постановява, че преценката на административния орган не подлежи на съдебен контрол. Съдът постановява също, че полицейските органи не са задължени да посочват каквито и да било причини за тяхното решение за налагане на забраната.

3. Продължителност на забраните за напускане на страната и тяхната отмяна по отношение на втория и четвъртия жалбоподатели

38. Предвид факта, че забраните за пътуване са със срок до съдебната реабилитация на втория и четвъртия жалбоподатели, тези мерки очевидно продължават да действат поне до октомври 2010 г. за втория жалбоподател и до неизвестна дата през 2011 г. за четвъртия жалбоподател (вж. параграф 46 по-долу). През октомври 2009 г. обаче Законът за българските документи за самоличност е изменен в смисъл, че на осъдени лица, които са излежали присъдите си, вече не може да бъде забранено да напускат страната. В резултат на това всички забрани за пътуване, наложени преди влизане в сила на това изменение, престават да действат, считано от юли 2010 г. (вж. *Налбантски срещу България (Nalbantski v. Bulgaria)*, № 30943/04, § 25, 10 февруари 2011 г.).

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Анонимни свидетели

39. Съгласно чл. 97а и чл. 98 от Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г. („НПК от 1974 г.”), в сила до 29 април 2006 г., мерки за защита на свидетел се вземат, когато са налице достатъчно основания да се предполага, че в резултат на свидетелстването е възникнала или може да възникне реална опасност за живота, здравето или имота на свидетеля, на неговите възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намира в особено близки отношения. Решението, че определено лице трябва да бъде защитен свидетел, следва да съдържа обстоятелствата, които налагат това и вида защита. Органите на досъдебното производство и съда имат непосредствен достъп до защитения свидетел и са задължени да удостоверят самоличността му преди разпита. Препис от протокола за разпит на защитен свидетел се предявява незабавно на обвиняемия и на неговия защитник, които могат да поставят въпроси на свидетеля. Мерките за защита на свидетеля се отменят по молба на лицето, по отношение на което са взети, или при отпадане на необходимостта от прилагането им.

40. Съгласно чл. 99а от НПК от 1974 г. обвинението и присъдата не могат да се основават само на показанията на анонимни свидетели.

41. Тези разпоредби са заменени от членове 123, 124 и 141 от НПК от 2006 г., в сила от 29 април 2006 г., които повтарят текста им почти дословно.

42. В задължително тълкувателно решение (тълк. реш. № 2 от 16 юли 2009 г. на ВКС по тълк.д. № 2/2009 г., ОСНК) от 16 юли 2009 г.

Общото събрание на Наказателната колегия на Върховния касационен съд решава редица спорни въпроси, свързани с тълкуването и прилагането на различни разпоредби на Наказателния кодекс и НПК от 2006 г. относно наказателното преследване на трафика на хора. В точка 5 от решението съдът постановява, че пострадалият от престъплението трафик на хора може да участва в наказателното производство като свидетел с тайна самоличност. Той постановява, че правото на обвиняемия на защита може да бъде подложено на разумни ограничения, включително чрез предоставяне на пострадалия на статут на свидетел с тайна самоличност, за да се защитят правата на последния. Въпреки това следва да бъде упражняван стриктен съдебен контрол по отношение на основанията за анонимност на свидетелите, пострадали от престъплението, както и на процедурите, насочени към компенсация на ограничаването на правото на защита. Според Върховния касационен съд в случаите на свидетели с тайна самоличност законодателството предвижда три процесуални гаранции срещу опасността от манипулиране на доказателствата в полза на обвинителната теза: 1) съдът има непосредствен достъп до свидетеля с тайна самоличност, а това най-малкото дава сигурност, че такова лице действително съществува; 2) право на обвиняемия и неговия адвокат да поставят въпроси на анонимния свидетел веднага след разпита му, и 3) доказателствената сила, която законодателството дава на показанията на свидетеля с тайна самоличност, е ограничена (вж. параграф 40 по-горе). Съдът се позовава на съдебната практика на Европейския съд по правата на човека и заключава, че няма нарушение на правилата на справедливия процес, ако горните процедури са стриктно спазени, и по-специално, когато на обвиняемия е дадена възможност веднага след разпита на анонимните свидетели да им задава въпроси.

Б. Разпит на свидетели пред съдия в досъдебната фаза и прочитане на показанията им в съда

43. В чл. 210а от НПК от 1974 г. е предвидена възможността за разпит на свидетел пред съдия, когато съществува опасност свидетелят да не може да се яви пред съда поради тежка болест, продължително отсъствие от страната или по други причини, които правят невъзможно явяването му в съдебно заседание, а също и когато е необходимо да се закрепят показания на свидетел, които са от „изключително значение за разкриване на обективната истина“. Разпоредбата е допълнена, считано от 1 януари 2000 г., с цел създаване на възможност за използване на събрани в досъдебната фаза на производството доказателства, като в същото време се спази принципа на непосредственост в съдебното производство. В чл. 210а, ал. 2 изрично

е предвидено, че следователят или прокурорът осигурява явяването на свидетеля и „възможност“ на обвиняемия и неговия защитник да участват при провеждането на разпита.

44. Чл. 279 от НПК от 1974 г. позволява да бъдат прочетени в съда показанията на свидетел, дадени по същото дело на досъдебното производство пред съдия, ако, наред с другото, между тях и показанията, дадени на съдебното следствие, има съществено противоречие; свидетелят не може да бъде намерен, за да бъде призован или не може да се яви пред съда; свидетелят се явява, но отказва да даде показания или твърди, че не си спомня нещо. Ако обвиняемият няма защитник, съдът трябва да му разясни, че свидетелските показания, прочетени по този начин, ще се използват при постановяване на присъдата. Когато е налице разпит пред съдия, съгласно чл. 210а от НПК от 1974 г. няма изискване съдът, който разглежда делото, да получи съгласието на страните (чл. 279, ал. 1).

В. Забрана за пътуване на осъдени лица до тяхната реабилитация

2. Приложимото вътрешно право и практика относно забраната за пътуване на осъдени лица до тяхната реабилитация е описана от Съда в съдебното решение по делото *Налбантски*, цитирано по-горе, §§ 25 – 29.

Г. Реабилитация на осъдени извършители на престъпления

46. Съгласно чл. 87, ал. 1 от Наказателния кодекс от 1968 г. осъденото лице може да се ползва от съдебна реабилитация. Такава реабилитация може да бъде предоставена от съда, който е издал присъдата, ако са изминали повече от три години от изтърпяване на наказанието и съответното лице не е извършило друго престъпление, наказуемо с лишаване от свобода, показало е добро поведение и, в случая на умишлени престъпления, е възстановило причинените вреди. Последното изискване може да не бъде взето предвид от съда, ако има уважителни причини (чл. 87, ал. 2).

Д. Закон за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г.

3. Чл. 1 от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г. („ЗОДОВ”), в сила от юли 2006 г., гласи следното:

„Държавата и общините отговарят за вредите, причинени на граждани и юридически лица от незаконосъобразни актове, действия или бездействия на

техни органи и длъжностни лица при или по повод изпълнение на административна дейност.”

4. Съгласно постоянната съдебна практика на националните съдилища, за да се счита за незаконно оспорваното поведение, то трябва да е в нарушение на националното законодателство.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 6, АЛ. 1 И АЛ. 3, Б. „Г” ОТ КОНВЕНЦИЯТА

49. Жалбоподателите се оплакват, че осъждането им е основано в решаваща степен на анонимни свидетелски показания. Те също така се оплакват, че не им е дадена възможност да участват в разпита на анонимните свидетели. Те се позовават на чл. 6, ал. 1 и ал. 3, б „г” от Конвенцията, които гласят, доколкото е приложимо:

„1. Всяко лице, при решаването на ... основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо ... гледане на неговото дело ... от ... съд ...

3. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права: ...

г) да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите, свидетелстващи против него, и да изисква призоваването и разпита на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия; ...”

A. Становищата на страните

50. Правителството оспорва тези доводи и поддържа, че на жалбоподателите е била дадена възможност да задават въпроси на тези свидетели веднага след техния разпит пред съдия в досъдебната фаза, но те изрично са отказали да го направят. То представя копия от писмените изявления на жалбоподателите и техните адвокати в този смисъл. То сочи също, че предоставянето на статут на свидетели с тайна самоличност на свидетелите с идентификационни номера 15, 16 и 17 е необходимо за тяхната защита и не засяга процесуалните права на жалбоподателите. Правителството също така твърди, че осъждането на жалбоподателите не е основано в решаваща степен на показанията на анонимни свидетели, тъй като показанията им са потвърдени от други доказателства, като например показанията на другите свидетели и резултатите от използването на специални разузнавателни средства по отношение на жалбоподателите.

51. Жалбоподателите твърдят, че не е било необходимо да се предоставя статут на свидетели с тайна самоличност на свидетелите с идентификационни номера 15, 16 и 17, тъй като жалбоподателите вече са били наясно с тяхната самоличност. Те също така заявяват, че анонимните свидетели и други свидетели, които са свидетелствали в досъдебната фаза, са дали показанията си под натиск от страна на разследващите органи. Те се оплакват, че въпреки исканията на жалбоподателите органите на прокуратурата и съда по делото не са положили никакви усилия, за да призват анонимните свидетели, тъй като са се опасявали, че тези свидетели ще променят показанията си, както са направили другите свидетели.

Б. Допустимост

5. Съдът отбелязва, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на чл. 35, ал. 3, б. „а“ от Конвенцията, нито е недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

В. По същество

53. Изложение на общите принципи, отнасящи се до използването на уличаващи показания, дадени от отсъстващи свидетели, може да бъде намерено в скорошното решение на Съда по делото *Ал-Кауая и Тахери срещу Обединеното кралство (Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom)* [ГК], № 26766/05 и № 22228/06, §§ 120 – 147, 15 декември 2011 г. В това решение Съдът припомня, че гаранциите, посочени в ал. 3, б. „г“ на чл. 6, са специфични аспекти на правото на справедливо гледане на делото от съд, предвидено в ал. 1 на тази разпоредба, които трябва да бъдат взети под внимание при всяка оценка на справедливостта на производството. В допълнение, основна грижа на Съда по чл. 6, ал. 1 е да направи цялостна оценка на справедливостта на наказателното производство. При осъществяване на тази оценка Съдът ще разгледа производството като цяло, като вземе предвид правата на защитата, но и интереса на обществеността и на пострадалите да е налице подходящо наказателно преследване за престъплението, а когато е необходимо – и правата на свидетелите. Голямата камера припомня в този контекст, че допустимостта на доказателствата е въпрос на регулиране от националното законодателство и националните съдилища, и че единствената грижа на Съда е да разгледа дали производството е било проведено справедливо. Чл. 6, ал. 3, б. „г“ утвърждава принципа, че преди обвиняемият да бъде осъден, всички доказателства срещу него трябва да бъдат представени в негово присъствие в открито съдебно заседание с оглед гарантиране принципа на състезателност. Изключения от този

принцип са възможни, но те не трябва да нарушават правото на защита, което по правило изисква на обвиняемия да бъде дадена адекватна и подходяща възможност да възрази и да разпита свидетеля срещу него – или когато този свидетел е направил изявлението си, или на по-късен етап от производството (вж. § 118 от решението по делото *Ал-Кауая и Тахери* [ГК], цитирано по-горе).

54. Има две изисквания, които произтичат от посочения по-горе общ принцип. Първо, трябва да има основателна причина за неявяване на свидетел. Второ, когато присъдата се основава единствено или в решаваща степен на показания, дадени от лице, което обвиняемият няма или не е имал възможност да разпита по време на разследването или на съдебния процес, правото на защита може да бъде ограничено до степен, която е несъвместима с гаранциите, предвидени в чл. 6 (т. нар. „единствено или решаващо правило”) (пак там, § 119). Що се отнася до прилагането на това правило, Голямата камара достига до заключението, че когато свидетелски показания, основани на чуто от друго, са единственото или решаващо доказателство срещу подсъдимия, допускането им като доказателство не води автоматично до нарушение на чл. 6, ал. 1. В същото време, когато присъда се основава единствено или в решаваща степен на показанията на отсъстващи свидетели, Съдът е длъжен да подложи производството на най-щателен преглед. Въпросът във всяко дело е дали са налице достатъчно уравновесяващи фактори, включително мерки, които позволяват да се осъществи по-справедлива и правилна оценка на надеждността на тези доказателства. Това би позволило присъдата да се основава на такива доказателства, само ако те са достатъчно надеждни предвид важността им по делото (пак там, § 147).

55. Голямата камара отбелязва по-нататък, че макар проблемите, произтичащи от анонимни и отсъстващи свидетели, да не са идентични, то двете ситуации не са принципно различни, тъй като всяка от тях води до потенциално неблагоприятно положение на подсъдимия. Основният принцип е, че подсъдимият в наказателния процес трябва да има ефективна възможност да оспори доказателствата срещу него. Този принцип изисква подсъдимият не само да знае самоличността на обвинителите си, така че да е в състояние да оспори тяхната честност и надеждност, но и да може да се провери верността и надеждността на показанията им, като обвинителите бъдат разпитани устно в негово присъствие, независимо дали в момента, в който свидетелят прави изявлението, или на по-късен етап от производството (пак там, § 127).

56. Прилагайки тези принципи към настоящото дело, Съдът отбелязва, че страните не са представили решението на органите на досъдебното производство за предоставяне на статут на свидетели с тайна самоличност на свидетелите с идентификационни номера 15, 16

и 17. Поради това той не е в състояние да провери как властите са оценили необходимостта от тази мярка. Въпреки това той е готов да приеме, че като жертви на сводничество анонимните свидетели е логично да са се страхували от репресии от страна на сводниците им. Освен това възраженията на жалбоподателите в тази връзка са разгледани и отхвърлени от районния съд (вж. параграф 28 по-горе). Що се отнася до довода, че жалбоподателите са успели да открият самоличността на анонимните свидетели, Съдът го счита за ирелевантен, тъй като той не поддържа тезата на жалбоподателите, че състоянието на анонимност на свидетелите ограничава възможността за проверка на показанията им.

57. Съдът счита, че при обстоятелствата по конкретното дело срещаните от защитата трудности във връзка с анонимността, предоставена на тези свидетели, са в достатъчна степен балансирани от процедурите, следвани от органите на съдебната власт. По-специално, анонимните свидетели са разпитани в досъдебната фаза на производството пред съдия в съответствие с чл. 210а от НПК от 1974 г. (вж. параграфи 13 – 17 и 43 по-горе). Веднага след разпитите е предоставена възможност на жалбоподателите и техните адвокати да задават въпроси на тези свидетели и да поставят под съмнение достоверността на показанията им. Те обаче изрично са отказали да задават въпроси, следователно може да се счита, че са се отказали от правото си да оспорят твърденията на анонимните свидетели (вж. *mutatis mutandis*, *Здравко Петров срещу България* (*Zdravko Petrov v. Bulgaria*), № 20024/04, § 38, 23 юни 2011 г., с по-нататъшни препратки). Жалбоподателите, които са представлявани от адвокати, е трябвало да знаят, че така получените свидетелски показания биха могли да бъдат използвани като доказателства от съда. Следователно Съдът не е в състояние да сподели мнението на жалбоподателите, че им е отказана адекватна и подходяща възможност да възразят и да разпитат анонимните свидетели в момента, когато те са дали своите показания.

58. Съдът отбелязва, че присъдата на жалбоподателите не се основава единствено или в решаваща степен на анонимните свидетелски показания. Националните съдилища са разполагали с множество други доказателства, като например отчети за парични преводи, информация от базата данни на граничния контрол, резултати от използването на специални разузнавателни средства, както и показанията на други свидетели, което им е позволило да направят справедлива и правилна оценка на надеждността на показанията на анонимните свидетели; жалбоподателите от своя страна са могли да оспорят или опровергават тези показания, като сами посочат доказателства. Съдилищата основават присъдата си на задълбочен анализ на всички доказателства и установяват, че доказателствата

потвърждават версията на анонимните свидетели за събитията. Вярно е, че дори доказателствата от един отсъстващ свидетел не са единствени или от решаващо значение, Съдът пак може да установи нарушение на чл. 6, ал. 1 и ал. 3, б. „г”, когато няма основателна причина за неосигуряването на свидетеля за разпит (вж. например *Люди срещу Швейцария (Lüdi v. Switzerland)*, 15 юни 1992 г., серия А, № 238, *Милд и Виртанен срещу Финландия (Mild and Virtanen v. Finland)*, № 39481/98 и № 40227/98, 26 юли 2005 г., *Бонев срещу България (Bonev v. Bulgaria)*, № 60018/00, 8 юни 2006 г., и *Пело срещу Естония (Pello v. Estonia)*, № 11423/03, 12 април 2007 г.). Това е така, защото като общо правило свидетелите трябва да дават показания по време на процеса и следва да бъдат положени всички разумни усилия, за да се осигури присъствието им (вж. *Ал-Кауая и Тахери* [ГК], цитирано по-горе, § 120). Жалбоподателите критикуват факта, че властите не са положили разумни усилия да осигурят присъствието на анонимните свидетели. Съдът обаче отбелязва, че националните съдилища са положили разумни усилия, за да установят местонахождението на тези свидетели и да ги призоват, и че усилията им не могат да бъдат отхвърлени като незадоволителни (вж. параграфи 26 и 27 по-горе). Освен това Съдът не пренебрегва факта, че националните съдилища най-добре могат да преценят дали е уместно ли да призоват един свидетел, и установява, че тяхното решение да не продължават с усилията си да намерят тези свидетели не е нито неразумно, нито произволно при тези обстоятелства, предвид че на жалбоподателите вече е дадена достатъчна възможност да ги разпитат, и то при условия, които не ги поставят в значително по-неблагоприятно положение в сравнение с органите на прокуратурата (вж. параграфи 16 – 18 по-горе, за сравнение *С. Н. срещу Швеция (S.N. v. Sweden)*, № 34209/96, § 49, ЕСПЧ 2002-V).

59. Поради тези причини Съдът констатира, че правата на жалбоподателите по чл. 6 не са били неприемливо ограничени и че те са били в състояние да участват ефективно в производството.

60. От това следва, че по делото на жалбоподателите не е налице нарушение на чл. 6, ал. 1 и ал. 3, б. „г” от Конвенцията.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 2 ОТ ПРОТОКОЛ № 4 КЪМ КОНВЕНЦИЯТА

61. Вторият и четвъртият жалбоподатели се оплакват по чл. 2 от Протокол № 4 относно забраните за пътуване, наложени им след освобождаването им от затвора. Тази разпоредба гласи, доколкото е приложима:

„... 2. Всеки е свободен да напусне пределите на всяка държава, включително и на своята.

3. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за поддържане на обществения ред, за предотвратяване на престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. ...”

А. Становищата на страните

62. Правителството твърди, че вторият и четвъртият жалбоподатели не са изчерпали вътрешноправните средства за защита, тъй като не са поискали реабилитация, която, ако бъде предоставена от съда, автоматично би сложила край на забраните им за пътуване, нито са поискали обезщетение. По същество правителството поддържа, че забраните за пътуване са наложени в съответствие с националното законодателство и с оглед характера на престъпленията, извършени от жалбоподателите, са необходими за предотвратяване на нови престъпления.

63. Вторият и четвъртият жалбоподатели твърдят, че полицейските органи не са посочили причини за забраните за пътуване, както и че националните съдилища са направили само формален преглед на тези забрани. Според тях забраните за пътуване са произволни.

Б. Преценката на Съда

1. Допустимост

64. Що се отнася до възражението на правителството, че вторият и четвъртият жалбоподатели са могли да поискат реабилитация, Съдът отбелязва, че съгласно чл. 87, ал. 1 от Наказателния кодекс от 1968 г. реабилитация не е възможна в първите три години след изтърпяване на присъда (вж. параграф 46 по-горе). Ето защо тази възможност не е на разположение на втория и четвъртия жалбоподатели след тяхното освобождаване от затвора. Във всеки случай правителството не твърди, че законосъобразността и основателността на забраната за пътуване може да бъде предмет на проверка в рамките на производството за реабилитация. Поради това първото възражение на правителството трябва да бъде отхвърлено. Що се отнася до възможността на втория и четвъртия жалбоподатели да претендират обезщетение, Съдът отбелязва, че подобен иск не би могъл да доведе до отмяна на забраните за пътуване. Освен това една от предпоставките за успешен иск по ЗОДОВ е установяване на незаконосъобразността на акта, причинил вредата (вж. параграфи 47 – 48 по-горе). Националните съдилища обаче са отхвърлили жалбите от страна на втория и четвъртия жалбоподатели срещу забраните за пътуване, намирайки ги за законосъобразни съгласно националното

законодателство (вж. параграфи 35 и 37 по-горе). Съответно, второто възражение на правителството също трябва да бъде отхвърлено.

65. Съдът по-нататък отбелязва, че горните оплаквания не са явно необосновани по смисъла на чл. 35, ал. 3, б. „а” от Конвенцията, нито са недопустими на други основания. Следователно трябва да бъдат обявени за допустими.

2. По същество

66. Съдът не може да пренебрегне това, че предвид естеството на престъпленията, извършени от втория и четвъртия жалбоподатели, които явно са били замесени в дейността на мрежа за проституция в различни европейски държави, забраната да напускат страната за определен период от време след освобождаването им от затвора може да се приеме за оправдана по силата на чл. 2 от Протокол № 4 (вж. примери за забрани за пътуване, приети за основателни – параграф 65 от решението на Съда по делото *Налбантски* (цитирано по-горе)).

67. Съдът отбелязва обаче, че по настоящото дело полицията и националните съдилища прилагат същия автоматичен подход, критикуван от Съда по делото *Налбантски* (цитирано по-горе, § 62 и 66 – 67): те не посочват мотиви за забраните за пътуване и не разглеждат индивидуалното положение на жалбоподателите, както и въпроса за пропорционалността. Освен това, също както по делото *Налбантски* (пак там, § 26, 56 и 66), съдилищата са компетентни само да преразгледат формалната законосъобразност на забраната, но не и необходимостта от такава мярка, което е счетено за попадащо изцяло в правото на преценка на органите на полицията (вж. параграфи 35 и 37 по-горе).

68. При тези обстоятелства, при липсата на мотиви и подходящ съдебен преглед на въпроса за пропорционалността от страна на националните власти, Съдът не може да се произнесе дали са или не са налице основания, които биха могли да обосноват забраните за пътуване, наложени на втория и четвъртия жалбоподатели.

69. Подходът на властите е несъвместим с чл 2, ал. 2 и 3 от Протокол № 4, който налага задължение на властите да гарантират, че ограничаването на правото на човек да напусне страната си, от самото му начало и за цялата му продължителност, е обосновано и пропорционално. Тази оценка обикновено следва да подлежи на преглед от страна на съдилищата, тъй като те предлагат най-добрите гаранции за независимост, безпристрастност и законосъобразност на процедурите. Обхватът на техния преглед трябва да им дава възможност да вземат предвид всички относими фактори (вж. *Гочев срещу България* (*Gochev v. Bulgaria*), № 34383/03, § 50, 26 ноември 2009 г., с по-нататъшни препратки).

70. Тъй като това не е направено по настоящото дело, Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 2 от Протокол № 4 по отношение на втория и четвъртия жалбоподатели.

III. ДРУГИ ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА

71. Вторият и четвъртия жалбоподатели се оплакват, че не са разполагали с ефективни вътрешноправни средства за защита по отношение на забраните за пътуване и че личният живот и бизнесът им са били засегнати от тази мярка. Те се позовават на чл. 8 и чл. 13 от Конвенцията.

72. С оглед на горните си заключения по чл. 2 от Протокол № 4 Съдът намира, че тези оплаквания не са явно необосновани по смисъла на чл. 35, ал. 3, б. „а” от Конвенцията, нито са недопустими на друго основание. Следователно трябва да бъдат обявени за допустими.

73. Съдът обаче счита, с оглед на обстоятелствата по настоящото дело, че не възникват самостоятелни въпроси за решаване по чл. 8 и чл. 13.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

А. Вреди

6. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

75. Вторият и четвъртия жалбоподатели претендират по 25 000 евро (EUR) обезщетение за вреди поради нарушенията на Конвенцията по тяхното дело.

76. Правителството твърди, че искове са прекомерни.

77. Съдът счита, че при обстоятелствата по настоящото дело констатирането на нарушението представлява достатъчно справедливо обезщетение за неимуществени вреди, каквито вторият и четвъртия жалбоподатели може да са претърпели.

Б. Разноски

78. Вторият и четвъртия жалбоподатели претендират и 3 000 евро за двадесет и седем часа правна работа на техния адвокат в производствата пред националните съдилища и пред Съда. В подкрепа на иска си те представят договори и почасови работни графици.

79. Правителството счита тези суми за прекомерни и недоказани.

80. Според практиката на Съда жалбоподателят има право на възстановяване на разноски, само доколкото е доказано, че те са били действително направени и необходими, и са в разумен размер. В конкретния случай, като взе предвид документите, с които разполага, както и гореспоменатите критерии, Съдът отхвърля претенцията за разноски в производството пред националните съдилища и счита за разумно да присъди общо на втория и четвъртия жалбоподатели сумата от 1 000 евро за разноски по производството пред Съда.

В. Лихва за забава

7. Съдът счита за подходящо лихвата за забава да бъде изчислена на основата на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка, с добавени три процентни пункта.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Обявява* за допустима жалбата на жалбоподателите по чл. 6, ал. 1 и ал. 3, б. „г” и жалбата на втория и четвъртия жалбоподатели по чл. 2 от Протокол № 4 и чл. 8 и чл. 13 от Конвенцията, а останалата част от жалбата за недопустима;
2. *Постановява*, че е налице нарушение на чл. 6, ал. 1 и ал. 3, б. „г” от Конвенцията по отношение на жалбоподателите;
3. *Постановява*, че е налице нарушение на чл. 2 от Протокол № 4 по отношение на втория и четвъртия жалбоподатели;
4. *Постановява*, че не възниква отделен въпрос за разглеждане по чл. 8 и чл. 13 от Конвенцията;
5. *Постановява*, че установяването на нарушение на чл. 2 от Протокол № 4 представлява само по себе си достатъчно справедливо обезщетение за неимуществени вреди, претърпани от втория и четвъртия жалбоподатели;
6. *Постановява*
(а) ответната държава да заплати общо на г-н Василев и г-н Маринков в срок от три месеца от датата на влизане в сила на съдебното решение, съгласно чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, сумата

EUR 1 000 (хиляда евро) в легова равностойност към датата на плащането, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими върху тази сума;

(б) след изтичане на гореситирания тримесечен срок до извършване на плащането ще бъде дължима обикновена лихва върху горната сума в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка за периода на забава, с добавени три процентни пункта;

7. *Отхвърля* останалата част от иска на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмен вид на 17 април 2012 г. в съответствие с чл. 77, ал. 2 и 3 от Правилника на Съда.

Лорънс Ърли
Секретар на Отделението

Лех Гарлицки
Председател